

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Костяшкін Іван Олександрович

УДК: 349.412 (477)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ФУНКЦІЇ
ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Спеціальність: 12.00.06. – земельне право; аграрне право;
екологічне право; природоресурсне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Носік Володимир Васильович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, професор кафедри земельного та аграрного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
член-кореспондент НАПрН України
Шульга Михайло Васильович,
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри земельного та аграрного права (м. Харків)

доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України
Бобкова Антоніна Григорівна,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, декан юридичного факультету (м. Вінниця)

доктор юридичних наук, доцент
Кірін Роман Станіславович,
Державний ВНЗ «Національний гірничий університет», професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права (м. Дніпро)

Захист відбудеться «5» квітня 2017 року о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.52 Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 60, ауд. 202.

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, чит. зала № 12.

Автореферат розісланий «28» лютого 2017 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т. Г. Ковальчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проголошена у 1990 році земельна реформа може бути успішно завершена за умови невідкладного вирішення комплексу існуючих у державі, економіці й суспільстві проблем правового, економічного, соціального характеру у сфері здійснення права власності на землю Українського народу, гарантування права власності громадян, юридичних осіб і держави на землю, використання та охорони землі як основного національного багатства.

В умовах розбудови сталого суспільства найбільш виразними постають проблеми реалізації соціальної функції права власності на землю, оскільки проведені в Україні перетворення відносин власності на землю шляхом роздержавлення і приватизації землі та законодавчого закріплення в Земельних кодексах України приватної, колективної, державної, комунальної форм власності на землю не призвели до суспільної злагоди і утвердження законності та правопорядку у земельних відносинах.

Пояснюється це тим, що упродовж усіх років проведення земельної і аграрної реформ як складових економічної реформи у державі не вирішувались проблеми щодо забезпечення оптимальної взаємодії, співвідношення приватних і суспільних потреб та інтересів у розподілі і перерозподілі земель, створення прозорих і справедливих умов доступу до набуття громадянами і юридичними особами прав на землю, використання та охорони землі, внаслідок чого у суспільстві виникають особисті, групові, колективні, громадські конфлікти і спори, суспільні протистояння у вирішенні земельних питань, самовільне захоплення земель, корупція, рейдерство, інші злочини у сфері використання земель.

Закріплені у Конституції України принципи та положення щодо визнання людини основною соціальною цінністю, забезпечення прав якої є головним обов'язком держави, проголошення землі об'єктом права власності і основним національним багатством Українського народу, гарантування права власності на землю, забезпечення державою охорони землі і соціальної спрямованості економіки у здійсненні права власності на землю, зобов'язального характеру права власності на землю, яке не повинно використовуватись на шкоду людині і суспільству, не знайшли свого розвитку у нормах чинного Земельного кодексу України, а також у нормах інших законодавчих актів, унаслідок чого в Україні залишається не завершеною юридична модель правового регулювання земельних відносин, у якій були б законодавчо забезпечені баланс приватних і суспільних інтересів у використанні землі в умовах сталого розвитку суспільства.

Проведені у вітчизняній та зарубіжній доктринах земельного, аграрного, екологічного права наукові дослідження права власності на землю були

спрямовані на розкриття юридичної природи права власності на землю, роздержавлення і приватизацію землі, набуття і реалізацію суб'єктивних прав на земельні ділянки, визначення правового режиму земель окремих категорій, використання земель для залучення інвестицій у економічний розвиток, а також висвітлення інших аспектів здійснення права власності на землю Українського народу, громадян, юридичних осіб, держави, територіальних громад, які створюють теоретичний фундамент для утвердження в суспільній свідомості і правосвідомості поглядів про право власності на землю в сучасних умовах.

Водночас у сучасній теорії земельного, аграрного, екологічного права залишаються не дослідженими теоретичні і практичні питання і проблеми забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю на основі оптимальної взаємодії і балансу приватних та суспільних інтересів у здійсненні права власності на землю Українського народу, реалізації гарантованого Конституцією України права власності на землю громадян, юридичних осіб і держави, здійснення права власності на землю територіальних громад, забезпечення соціально справедливого використання земель різних категорій тощо.

Викладені вище положення підтверджують, що проведення наукового пошуку з питань соціальної функції права власності на землю Українського народу є назрілим і необхідним для формування в суспільстві соціально орієнтованої моделі правового регулювання відносин у сфері здійснення права власності на землю Українського народу, використання, відтворення та охорони земель з метою забезпечення прогресивного економічного розвитку і досягнення високих соціальних стандартів якості життя.

Науково-теоретичною базою для дисертаційного дослідження стали наукові здобутки у сфері земельного, аграрного та екологічного права з питань земельної та аграрної реформ, права власності на землю в Україні, використання і охорони земель різних категорій, державного регулювання земельних відносин, правового регулювання аграрних відносин і соціального розвитку села, екологічної безпеки авторами яких є українські вчені: В. І. Андрейцев, Г. І. Балюк, А. Г. Бобкова, О. Г. Бондар, М. М. Бахуринська, Д. В. Бусуйок, М. Я. Ващишин, О. А. Вівчаренко, Ю. О. Вовк, А. П. Гетьман, В. К. Гуревський, С. В. Гринько, А. В. Духневич, М. С. Долинська, П. Д. Індиченко, В. М. Єрмоленко, О. І. Заєць, Л. П. Заставська, Т. О. Коваленко, Т. Г. Ковальчук, І. І. Каракаш, П. Ф. Кулинич, М. В. Краснова, В. В. Костицький, В. І. Лебідь, Л. В. Лейба, А. В. Луначенко, Р. І. Марусенко, Н. Р. Малишева, С. І. Марченко, А. М. Мірошніченко, І. М. Миронець, І. В. Мироненко, В. Л. Мунтян, В. В. Носік, О. М. Пашенко, О. О. Погрібний, В. К. Попов, В. М. Правдюк, А. І. Ріпенко, Т. Б. Саркісова, І. О. Середа, В. І. Семчик, В. Д. Сидор, А. К. Соколова, А. М. Статівка, Д. М. Старостенко, Н. І. Титова, Н. В. Черкаська,

Ю. С. Шемшученко, М. В. Шульга, В. І. Федорович, Т. Є. Харитонova, С. І. Хом'яченко, В. В. Янчук, В. З. Янчук та інші.

Враховуючи комплексний аналіз соціальної функції права власності на землю в роботі використано наукові джерела з теорії держави та права, цивільного, господарського, конституційного права, авторами яких є знані українські вчені: І. В. Венедиктов, О. В. Дзера, В. С. Журавський, Р. А. Калюжний, Н. С. Кузнецова, В. В. Луць, В. М. Коссаk, А. Н. Костенко, Р. А. Майданик, О. А. Підопригора, Я. М. Шевченко, Н. В. Безсмертна, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, Г. В. Пронська, В. Є. Рубаник, В. Ф. Сіренко, О. Ф. Скакун, В. С. Щербина. Основою дисертації стали також ґрунтовні праці, в межах досліджуваної проблематики, відомих зарубіжних вчених: М. М. Бринчука, Г. Ю. Бистрова, М. І. Васільєвої, Р. Е. Гукасяна, Б. В. Єрофєєва, І. О. Іконицької, В. Н. Кудрявцева, Г. В. Мальцева, М. С. Михайлова, В. В. Петрова, Ю. А. Тіхомірова, та інших авторів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до науково-дослідної теми, юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка: «Доктрина права в правовій системі України: теоретичний і практичний аспекти» (№ 11 БФ042-01, № державної реєстрації 01016U006631) і має безпосередній зв'язок із науковими державними програмами.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розкриття методологічних, науково-теоретичних і конституційних основ реалізації соціальної функції права власності на землю та формулювання наукових висновків і рекомендацій, на яких доцільно вибудовувати сучасну державну політику щодо формування й утвердження в суспільстві концепції соціальної спрямованості здійснення права власності на землю як об'єкта права власності Українського народу і основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави, а також соціального використання і охорони землі у набутті і реалізації суб'єктивного права власності на земельні ділянки, вдосконалення системи, структури і змісту земельного законодавства та механізму правового регулювання земельних відносин у сучасних умовах.

Завдання дослідження детерміновані його метою і включають:

- аналіз стану дослідження соціальної функції права власності на землю в українській доктрині земельного, аграрного та екологічного права;
- визначення методологічних засад формування соціально збалансованої системи правового забезпечення власності на землю в Україні шляхом узгодження приватних і суспільних інтересів;
- розкриття конституційних засад соціальної функції права власності на землю в Україні як основи для завершення реформування земельного законодавства;
- аналіз юридичної природи соціальної функції права власності на землю;

- формулювання поняття та визначення змісту соціальної функції права власності на землю;
- обґрунтування соціально-правової природи розподілу і перерозподілу земель у реформуванні відносин власності на землю;
- вироблення пропозицій трансформації існуючої системи розподілу земель за цільовим призначенням на засадах забезпечення соціальної функції права власності на землю;
- дослідження правового механізму набуття земельних прав, визначення умов справедливого доступу до здійснення права власності на землю в Україні;
- визначення правових засад реалізації соціальної функції права власності на землю щодо забезпечення державою соціальної спрямованості економіки у ринкових умовах;
- обґрунтування поняття та змісту соціального використання і охорони земель в умовах сталого розвитку;
- визначення умов сталого використання земельних ресурсів, які мають бути спрямовані на забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю;
- аналіз правового забезпечення соціальної функції права власності на землю за особливих умов.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері здійснення права власності на землю Українського народу, набуття і реалізації громадянами, юридичними особами, державою і територіальними громадами гарантованого Конституцією України права власності на землю, використання та охорони землі як об'єкта права власності народу і основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави в умовах завершення земельної і аграрної реформ, забезпечення соціальної спрямованості економіки, сталого розвитку суспільства.

Предметом дослідження є система, структура і зміст національного земельного, аграрного, екологічного, цивільного, господарського та іншого законодавства, Конституція України, міжнародні Угоди та законодавство ЄС, інші нормативні документи та практика їх застосування, а також інші інформаційні джерела з проблем законодавчого забезпечення державою соціальної спрямованості реформування відносин власності на землю, реалізації соціальної функції права власності на землю в організаційно-правовому механізмі регулювання земельних, аграрних та інших відносин у ринкових умовах з метою забезпечення сталого економічного і соціального розвитку суспільства, продовольчої та екологічної безпеки в Україні.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети дослідження автором застосовано комплексний підхід до аналізу питань, що стосуються проблем правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні. Під час підготовки дисертації були застосовані дві групи методів

наукового пізнання – загальнонаукові (діалектичний, метод системного, логічного аналізу та синтезу, формально-логічний, структурно-функціональний та комплексного аналізу), а також спеціальні правові методи дослідження (порівняльно-правовий, конкретизації і тлумачення правових норм, формально-юридичний, історико-правовий).

За допомогою діалектичного методу пізнання розкрито методологічні основи соціальної функції права власності, проаналізовано соціальну сутність правових норм, що покликані збалансувати суспільні та приватні інтереси на засадах сталого соціально-економічного розвитку.

Метод системного, логічного аналізу та синтезу у поєднанні з формально-логічним методом дозволили розкрити юридичну природу та обґрунтувати поняття «соціальної функції права власності на землю», «соціального використання земель», «сталого використання земель», сформулювати ознаки та розкрити зміст досліджуваної категорії через правомочності Українського народу та окремих суб'єктів права власності на землю.

Структурно-функціональний метод у поєднанні з методом тлумачення та конкретизації правових норм покладено в основу формулювання конституційних засад соціальної функції права власності на землю як основи для подальшої систематизації земельного законодавства.

Історико-правовий метод дозволив автору прослідкувати весь хід реформування правового забезпечення власності на землю в Україні, що дало можливість розкрити непослідовність та недолугість соціальної стратегії розподілу та перерозподілу земель, набуття та реалізації земельних прав в історичній ретроспективі.

За допомогою формально-юридичного методу виявлено також недоліки нормативного забезпечення доступу до права власності на землю в Україні, соціально мотивованого використання і охорони земель та визначено шляхи їх подолання.

Порівняльно-правовий метод використано під час дослідження конституційних засад у сфері забезпечення соціального змісту права власності в Україні та інших країнах, зокрема, Федеративній Республіці Німеччини, Італії, Польщі, Сполучених Штатах Америки, Російській Федерації, формулювання висновку щодо неузгодженості земельного законодавства з положеннями Конституції України, підготовці пропозицій щодо вдосконалення вітчизняного законодавства.

Комплексний метод використано під час формулювання низки наукових визначень та положень, а також прикладних положень дисертаційного дослідження, що виносяться на захист.

Наукова новизна одержаних результатів наукового пошуку полягає у тому, що дисертація є першим в українській доктрині земельного права комплексним монографічним дослідженням методологічних, теоретичних основ,

конституційних засад і практичних проблем правового забезпечення реалізації соціальної спрямованості здійснення права власності на землю, використання і охорони землі як основного національного багатства Українського народу, в якому сформульовані наукові висновки і зроблені рекомендації щодо формування у теорії земельного, аграрного, екологічного права сучасних гносеологічних підходів до концепції соціального використання землі в економіці й суспільстві на праві власності чи інших правових титулах, забезпечення балансу суспільних і приватних інтересів, удосконалення системи і структури земельного права і законодавства, а також механізму правового регулювання земельних відносин в Україні.

Ступінь наукової новизни одержаних результатів характеризується положеннями, висновками та пропозиціями, які виносяться на захист.

Вперше:

– обґрунтовано теоретичний висновок, що в умовах завершення земельної реформи як складової забезпечення сталого розвитку суспільства закріплені у Конституції України положення та імперативи щодо здійснення права власності на землю і використання землі як основного національного багатства Українського народу, набуття і реалізації суб'єктивного права власності на землю виключно відповідно до закону, забезпечення державою соціальної спрямованості економіки мають базуватись з огляду на сформульовані у доктринах земельного, аграрного, екологічного права методологічні і теоретичні основи використання землі у природі, економіці, суспільстві з урахуванням сучасних світових економічних, екологічних, суспільних, державно-правових інтеграційних процесів;

– сформульовано основоположні засади запропонованої у роботі концепції соціального використання землі на праві власності та інших правових титулах, суть яких полягає у такому: забезпечення оптимального співвідношення і взаємодії приватних, колективних, громадських, суспільних інтересів; справедливий розподіл і перерозподіл земель; рівний доступ кожного до використання земель на праві власності та інших правових титулах; гарантованість кожного права на загальне земле-природокористування; власність на землю зобов'язує; здійснення права власності на землю виключно відповідно до закону; забезпечення продовольчої безпеки, екологічної безпеки; юрисдикційний захист права власності на землю;

– сформульовано поняття соціальної функції права власності на землю як виражені у нормах права суспільні і приватні інтереси суб'єктів здійснення права власності на землю Українського народу щодо забезпечення соціальної справедливості в процесі розподілу і перерозподілу землі в суспільстві, ефективного і раціонального використання земель за основним цільовим призначенням, сталого використання та охорони земель, гарантування екологічної безпеки у здійсненні прав на земельну ділянку з метою забезпечення

прогресивного розвитку та якісного життєвого середовища;

– розкрито зміст соціальної функції права власності Українського народу, держави і територіальних громад на землю, який складають правомочності володіння, користування та розпорядження землею в межах державного кордону, територіальної громади чи їх об'єднань, які відповідно до Конституції України можуть бути реалізовані народом, територіальними громадами безпосередньо або ж опосередковано через органи державної влади та місцевого самоврядування, а також здійснення цими органами владних і самоврядних функцій і повноважень у сфері державного регулювання земельних відносин на національному, регіональному і місцевому рівнях із метою забезпечення балансу суспільних і приватних потреб та інтересів у використанні землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;

– доведено, що зміст соціальної функції права власності на землю громадян, юридичних осіб має іншу економічну основу, юридична сутність якої полягає у законодавчо забезпеченій можливості кожного мати рівний доступ до набуття і реалізації суб'єктивного права власності на земельні ділянки для задоволення приватних потреб та інтересів з урахуванням передбачених законом обмежень і заборон у реалізації такого права та використанні і охороні землі, спрямованих на забезпечення громадських, територіальних, державних, суспільних потреб та інтересів щодо землі;

– обґрунтовано принцип запобігання виникненню суперечностей між публічним і приватними інтересами, суть якого полягає у створенні правових умов, за яких додержання публічних інтересів має бути вигідним усім носіям приватних інтересів і відбувається через реалізацію приватного інтересу, що знаходить своє втілення у відносинах власності на землю;

– встановлено, що соціальну спрямованість розподілу і перерозподілу земель у земельному праві необхідно розглядати як законодавчо забезпечену діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, а також недержавних організацій, громадян, юридичних осіб, їх об'єднань, щодо забезпечення доступу до інформації про кількісний і якісний стан земель, перспективи використання земель відповідно до містобудівної та іншої документації, правовий режим земель окремих категорій, створення відповідно до закону прозорих правових механізмів доступу до набуття і реалізації суб'єктивних прав на земельні ділянки, забезпечення охорони земель на основі балансу суспільних і приватних інтересів у використанні землі;

– визначено юридичну сутність права на справедливий доступ до здійснення права власності на землю як законодавчо забезпечену можливість і здатність кожного набувати у власність земельну ділянку на оплатній чи безоплатній основі за прозорими правовими процедурами вільного одержання необхідної інформації про землю як об'єкт правовідносин, способи набуття суб'єктивних прав на земельні ділянки, допустимі межі їх функціонального

використання відповідно до вимог містобудівної чи іншої планувальної документації з метою задоволення суспільних та приватних інтересів від використання землі як основного національного багатства Українського народу;

– доведено, що соціальне призначення права на безоплатну приватизацію земельних ділянок потребує законодавчого забезпечення механізму реалізації таких заходів: проведення інвентаризації земель за рахунок місцевих та державного бюджетів для встановлення реальної кількості вільних земель, що перебувають у запасі; доступ фізичних та юридичних осіб до інформації про наявність вільного земельного фонду, який підлягатиме приватизації; закріплення чітких критеріїв справедливого розподілу і перерозподілу земель (черговість надання земельних ділянок, їх можливе місце розташування, розміри з урахуванням особливостей конкретних адміністративно-територіальних одиниць тощо); безоплатна приватизація земель соціально незахищеними верствами населення за рахунок відповідних бюджетів; визначення спрощених процедур набуття прав на землю за давністю користування тощо;

– визначено правові засади реалізації соціальної функції права власності на землю щодо забезпечення державою соціальної спрямованості економіки у ринкових умовах, основними з яких є: наявність доступних та ефективних правових механізмів щодо переходу, оформлення та державної реєстрації прав на земельну ділянку за умови мінімізації державного впливу на вказані процеси; визначення чітких обмежень щодо оборотоздатності земельних ділянок із метою забезпечення загальнонаціональних та суспільних інтересів; вирішення питання обігу земель сільськогосподарського призначення за принципом: «земля має належати тим, хто її обробляє», що включатиме переважне право купівлі земель сільськогосподарського призначення (особливо державної власності) громадянами, які проживають та працюють у межах відповідних територіальних одиниць, мають досвід роботи в сільському господарстві та відповідну фахову освіту, користуються відповідною земельною ділянкою або виступають суміжним землекористувачем, фермерськими господарствами та сільськогосподарськими кооперативами; запровадження механізмів пільгового кредитування вище вказаних осіб; запровадження конкурсних процедур доступу до земель державної та комунальної власності не лише заради отримання найбільшого прибутку, але й задля реалізації соціально важливих проєктів, забезпечення так званої «трудової» власності тощо;

– запропоновано у теорії земельного права поняття «соціальне використання земель» розглядати як врегульовані нормами законодавства суспільні відносини, що виникають, змінюються і припиняються у зв'язку із здійсненням суб'єктами гарантованого Конституцією України права власності на землю відповідно до закону, інших прав на їх використання, забезпечення раціонального, ефективного, екологічного використання землі, соціального розвитку економіки на засадах справедливості, верховенства права, рівності,

додержання моральних засад суспільства, балансу суспільних і приватних потреб та інтересів з метою утвердження правопорядку у суспільних відносинах в умовах сталого розвитку;

– запропоновані умови сталого використання земельних ресурсів, які мають бути спрямовані на забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю, а саме: пріоритет екологічної та продовольчої безпеки; перегляд змісту принципу пріоритету сільськогосподарських земель шляхом збільшення площі земель, не задіяних у господарському обороті; забезпечення правових механізмів доступу до права власності на землі осіб, які безпосередньо забезпечують їх використання; гарантування економічних інтересів власників землі – виробників сільськогосподарської продукції, державна підтримка сільськогосподарських виробників, що здійснюють органічне землеробство чи вживають заходи охорони земель, пов'язані з їх меліорацією, рекультивацією чи консервацією; впровадження охоронних договірних відносин між власниками землі та органами державної влади чи місцевого самоврядування, що представляють інтереси Українського народу та мають ґрунтуватись на вимогах природничих та агротехнічних наук, спрямованих на недопущення шкідливого впливу та застосування передових ґрунтозахисних технологій.

Удосконалено:

– визначення юридичної природи права власності на землю в частині законодавчого закріплення принципів справедливого доступу до земельних ділянок, забезпечення балансу суспільних і приватних інтересів у здійсненні права власності на землю;

– закріплені у чинному земельному законодавстві юридичні моделі реформування відносин власності на землю та приватизацію землі щодо необхідності законодавчого закріплення принципу соціального використання земель у здійсненні розподілу і перерозподілу земель;

– зміст права власності на землю в частині забезпечення власником земельної ділянки соціального використання земель та їх охорони.

Набули подальшого розвитку:

– теоретичні висновки і положення щодо здійснення права власності на землю Українського народу в частині соціального використання і охорони землі як основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави;

– наукові висновки щодо реформування відносин власності на землю в частині розкриття юридичної природи соціальної функції права власності на землю у процесі розподілу і перерозподілу земель;

– наукові концепції щодо здійснення суб'єктивного права власності на землю в частині забезпечення суспільних потреб та охоронюваних законом інтересів у використанні землі;

– наукові ідеї щодо розуміння права власності на землю крізь призму

потреб та охоронюваних законом інтересів у контексті забезпечення оптимальної взаємодії приватних, групових, громадських, суспільних інтересів у використанні землі на праві власності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані: у загальній теорії права для розширення системи знань щодо природного права на землю, соціального змісту права; у земельному, аграрному, екологічному праві для поглибленого вивчення і дослідження сучасних теоретичних засад соціальної функції права власності на землю; законотворчому процесі для оцінки, перегляду існуючих у законодавстві процедур розподілу земель та переходу права власності на землю, правової регламентації соціально орієнтованого використання земельних ресурсів, розробки законодавства у сфері сталого соціально-економічного розвитку, формування стратегії реформування відносин власності на землю в Україні; правозастосовчій практиці органів державної влади та місцевого самоврядування в частині забезпечення оптимальної взаємодії приватних і публічних інтересів у використанні землі на території громад; підготовці постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судової практики вирішення спорів щодо набуття та реалізації права власності на землю; навчальному процесі вищих юридичних закладів освіти під час підготовки навчальних програм, написанні підручників і навчальних посібників курсу «Земельне право», «Проблеми земельного права», «Природоресурсне право», «Екологічне право» та спецкурсів з питань здійснення права власності на землю.

Особистий внесок здобувача. Дисертація та опублікована монографія, а також фахові наукові праці, які розкривають її зміст, виконані дисертантом самостійно і становлять результати його власних наукових розробок проблем юридичної природи та правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні висновки і практичні рекомендації, що містяться у дисертації, обговорювались та були схвалені на засіданнях кафедри земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Результати дослідження були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях, інших наукових форумах, зокрема: «Проблеми аграрного і природоресурсного права» (м. Київ, 30–31 жовтня 2009 р.); «Актуальные проблемы правового регулирования аграрных, земельных отношений, природопользования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве» (м. Москва, 31 березня 2010 р.); «Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні» (м. Хмельницький, 14–15 травня 2010 р.); «Правовое обеспечение устойчивого развития республики Беларусь» (м. Гомель, 9–10 квітня 2010 р.); «Правовое обеспечение инновационного развития экономики республики Беларусь».

(м. Мінськ, 21–22 жовтня 2010 р.); «Проблеми розвитку аграрного та земельного права України» (м. Київ, 25 травня 2011 р.); «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 р.); «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України» (м. Київ, 19–20 травня 2011 р.); «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права» (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.); «Досвід і проблеми вдосконалення екологічного законодавства» (м. Дніпропетровськ, 14 грудня 2012 р.); «Правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних, екологічних та космічних відносин» (м. Київ, 22 листопада 2013 р.); «Современные тенденции правового регулирования экологических отношений» (м. Мінськ, 26–27 квітня 2013 р.); «Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин» (м. Хмельницький, 17–18 травня 2013 р.); «Досвід і проблеми інкорпорації, імплементації та адаптації екологічного законодавства» (м. Дніпропетровськ, 25 вересня 2013 р.); «Тринадцять осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 р.), «Актуальні питання реформування правової системи» (Луцьк, 24–25 червня 2016 року); «Захист права власності Українського народу: вітчизняні реалії та зарубіжний досвід для України» (м. Київ, 22 вересня 2016 р.); 2) на всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Співвідношення екологічного, природоресурсного, земельного та аграрного права» (м. Харків 9 грудня 2011 р.); «Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України» (м. Київ, 18 березня 2011 р.); «Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права» (м. Київ, 19 жовтня 2012 р.); «Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України: матеріали до круглого столу» (м. Харків, 15 листопада 2012 р.); «Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права» (м. Харків, 6 грудня 2013 р.); «Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні» (м. Київ, 28 березня 2014 р.); «Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства» (м. Вінниця, 14–15 травня 2015 р.); «Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права» (м. Київ, 22–23 травня 2015 р.); «Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи» (м. Харків, 6 листопада 2015 р.); «Правові проблеми розвитку сільських територій України» (м. Київ, 9 грудня 2015 р.); «Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку» (м. Київ, 27 травня 2016 р.); «Перше зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України» (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 р.).

Результати дослідження впроваджені у навчальний процес юридичного

факультету Хмельницького університету управління та права і використовуються дисертантом у науково-педагогічній діяльності з викладання курсів: «Земельне право», «Проблеми земельного права», а також під час проведення навчань працівників юридичних служб державних підприємств в Управлінні юстиції Хмельницької області, Центрі підвищення кваліфікації державних службовців.

Публікації. Теоретичні висновки, положення та результати дослідження знайшли своє відображення в одній одноособовій монографії та 31 науковій статті, з яких 25 статей опубліковано в українських наукових фахових періодичних виданнях, 6 статей у іноземних виданнях та у тезах 33 доповідей на науково-практичних конференціях. Окремі положення дисертації відображені в навчальних посібниках із земельного права, співавтором яких є дисертант.

Структура дисертації. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновку та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 451 сторінка, у тому числі 56 сторінок – список використаних джерел з 514 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт та предмет дослідження, методологічну й науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження, сформульовано наукову новизну одержаних результатів, їх практичне значення, викладено дані про апробацію результатів дисертації та публікації за темою, вказано структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Методологічні, теоретичні та конституційні основи соціальної функції права власності на землю в Україні» складається з чотирьох підрозділів, які присвячено теоретико-правовому обґрунтуванню концепції соціального використання земель, юридичній природі соціальної функції права власності на землю та конституційним основам реалізації соціальної функції права власності на землю в Україні

У підрозділі **1.1 «Методологічні засади соціальної функції права власності на землю в Україні»** розкриваються методологічні основи соціальної функції права власності на землю крізь призму наукових підходів до розуміння власності і права власності на землю, а також врахування дії об'єктивних законів розвитку природи, економіки, суспільства у використанні та охороні землі як основи життєдіяльності людини. У роботі обґрунтовується, що власність і відповідно право власності на землю може забезпечити прогресивний економічний розвиток і утвердження високих соціальних стандартів якості життя суспільства за умови реалізації з боку держави методологічних засад соціальної функції права власності на землю, які ґрунтуються на розумінні права

як соціального феномену, що має глибоке коріння в культурі, духовних традиціях і ментальності народу, доктрині природного права та знаходить свій розвиток в наукових концепціях.

В сучасних умовах здійснення соціальної функції права власності на землю має базуватись на таких методологічних основах:

- необхідність формування нового праворозуміння у відносинах між природою, землею та людиною, коли людина має виконати свою місію, спрямовану не на підкорення природи, землі, а на гарантування її збереження та захисту, забезпечення гармонійного співіснування, коли досягнення високих економічних матеріальних соціальних та інших стандартів відбувається в умовах відсутності шкідливого екологічного впливу або такий вплив знаходиться в межах природного самовідновлення;

- основу використання землі для економічного і соціального розвитку становить власність і право власності на землю;

- здійснення права власності на землю має відповідати принципам сталого розвитку, який передбачає еколого-збалансоване використання земель спрямоване на покращення їх властивостей, що є запорукою задоволення зростаючих потреб та гарантією здатності майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби;

- забезпечення соціально-справедливого розподілу і перерозподілу землі, у процесі зміни відносин власності на землю в період земельної реформи шляхом поєднання власника землі і виробника сільськогосподарської продукції в одній особі;

- гарантованість здійснення права власності на землю та неприпустимість незаконного втручання органів державної влади у здійснення права власності на землю.

У підрозділі 1.2 «Дослідження соціальної функції права власності на землю в доктринах земельного, аграрного та екологічного права» розглядаються гносеологічні підходи до розуміння соціальної функції права власності на землю у правових доктринах. Зокрема, зазначається, що сучасні наукові дослідження змісту та суті права власності на землю поступово відходять від абсолютизації права власності на землю та інше нерухоме майно і починають проводитись наукові пошуки щодо правового забезпечення соціального використання землі на основі балансу суспільних і приватних потреб та інтересів у процесі здійснення права власності на землю.

Проведені в Україні дослідження правових проблем регулювання відносин власності на землю висвітлюють окремі аспекти соціальної функції права власності на землю, як то: здійснення права на загальне землекористування, прав на чужі земельні ділянки, обмеження у використанні земель різних категорій, додержання вимог екологічної безпеки власниками землі і землекористувачами, забезпечення сталого використання земельних ресурсів тощо. Теоретичне та практичне значення

таких досліджень полягає у формуванні правових засад земельної власності, на основі яких має бути розроблено механізм подолання проблем екологічного, соціального, демографічного характеру шляхом запровадження в життя конституційно-правових основ соціальної концепції права власності на землю Українського народу.

У підрозділі 1.3 «Конституційні засади соціальної функції права власності на землю в Україні» аналізуються проблеми реалізації конституційних засад права власності на землю в Україні у контексті забезпечення соціальної функції права власності на землю. Дослідження конституційних засад правового регулювання земельних відносин дозволило сформулювати та розкрити зміст ключових принципів реалізації соціальної функції права власності на землю в Україні, серед яких виділяються такі: верховенство прав і свобод людини; виключної ролі народу як єдиного джерела влади в Україні; пріоритету права власності на землю Українського народу; визнання землі основним національним багатством, що передбачає її особливу охорону державою, зобов'язальний зміст власності на неї, дотримання балансу між інтересами суспільства й інтересами окремих його членів в процесі використання земель за різними формами права власності з метою забезпечення прогресивного розвитку; гарантування права власності, що включає гарантії набуття права власності на землю, свободу здійснення відповідного права, можливість вільного розпорядження земельною ділянкою та наявність ефективного механізму захисту такого права; рівності суб'єктів права власності на землю перед законом; сталого розвитку, що передбачає комплекс правових, економічних, соціальних заходів, спрямованих на забезпечення максимального ефекту від обробітку земель за умови збереження і відтворення якостей та властивостей земель, навколишнього природного середовища загалом, дотримання пріоритету вимог екологічної безпеки.

У підрозділі 1.4 «Юридична природа соціальної функції права власності на землю» розкриваються особливості права власності на землю, виходячи із її функціонального призначення, що закладають фундамент соціально-орієнтованої моделі (концепції) правового регулювання відносин у сфері використання, відтворення та охорони земель з метою забезпечення прогресивного економічного розвитку і досягнення високих соціальних стандартів для створення якісного життєвого середовища суспільства. Зокрема, в основі соціальної функції права власності на землю автор розглядає біологічні, матеріальні, соціальні, духовні потреби та інтереси всіх і кожного щодо справедливого використання землі, детерміновані її функціями як необхідної умови, джерела, засобу і місця забезпечення життєдіяльності людини. Відповідно право власності в межах соціальної функції поєднує виражені у нормах права загальносуспільні та приватні інтереси суб'єктів здійснення права власності на землю, що в кінцевому варіанті передбачає не просто баланс

приватних та суспільних інтересів, а досягнення найбільш позитивного загально-соціального ефекту через можливість реалізації прав на землю кожним громадянином України за умови гарантування суспільних інтересів.

З урахуванням викладеного, поняття соціальної функції права власності на землю включає виражені у нормах права суспільні і приватні інтереси суб'єктів здійснення права власності на землю Українського народу щодо забезпечення соціальної справедливості в процесі розподілу і перерозподілу землі в суспільстві, ефективного і раціонального використання земель за основним цільовим призначенням, сталого використання та охорони земель, гарантування екологічної безпеки у здійсненні прав на земельну ділянку з метою забезпечення прогресивного розвитку та якісного життєвого середовища, що передбачає високі соціальні, екологічні та економічні стандарти життя.

Запропоноване трактування соціальної функції права власності на землю дає підстави для характеристики та юридичного наповнення її змісту. Закріплений Конституцією України публічно-правовий характер земельних відносин зумовлює аналіз змісту соціальної функції права власності на землю через поєднання правомочностей Українського народу, прав та обов'язків суб'єктів різних форм власності на землю та меж здійснення відповідних суб'єктивних прав.

Розділ 2 «Правове забезпечення соціальної спрямованості реформування відносин власності на землю» складається з трьох підрозділів, в яких розглянуто соціально-правову природу розподілу і перерозподілу земель за формами власності на землю, цільовим призначенням та функціональним використанням в умовах земельної реформи в Україні.

Підрозділ 2.1 «Соціально-правова природа розподілу і перерозподілу земель у реформуванні відносин власності на землю» присвячено аналізу проблем правового забезпечення розподілу земель з урахуванням потреб та інтересів кожної людини та суспільства загалом, що лежить у площині реалізації соціальної функції права власності на землю.

В основу розподілу земель у найширшому розумінні покладено особливості об'єкта правового регулювання та його роль у забезпеченні умов життєдіяльності людини. Обґрунтовується поняття розподілу у сфері відносин власності на землю, який має забезпечити ефективний механізм переходу права власності до таких суб'єктів, які спроможні максимально ефективно використати земельну ділянку, забезпечивши її збереження та охорону. Відповідний розподіл є запорукою здійснення права власності Українського народу через суб'єктів, що реалізують правомочності власника щодо конкретних земельних ділянок. Натомість традиційне розуміння форми власності, як способу привласнення (присвоєння) особою об'єктів природи, є недостатнім для розкриття змісту такого економіко-правового явища.

Розподіл земель за окремими критеріями (форми власності, цільове

призначення, адміністративний поділ) має взаємопов'язаний характер. Так, адміністративно-територіальний поділ покладено в основу розподілу земель на державну та комунальну форми власності. Аналогічно цільове призначення земель є підставою виділення об'єктів виключної державної чи комунальної власності. При цьому в усіх випадках розподіл земель відображає необхідність реалізації приватних чи суспільних інтересів або їх поєднання, що потребує відпрацювання як єдиного поняття розподілу земель, так і окремих критеріїв та напрямків такого розподілу.

Відтак, в теорії земельного права, розподіл землі необхідно розглядати як врегульований нормами права порядок поділу землі в межах території України за визначеними у законодавстві критеріями з метою забезпечення балансу публічних і приватних інтересів у використанні землі як об'єкта права власності Українського народу й основного національного багатства. Розподіл земель як ефективний механізм використання земель Українського народу має гарантувати здійснення соціальної функції у відносинах власності на землю шляхом визначення механізмів формування суб'єктно-об'єктного складу та змісту права власності, а також можливих напрямків використання земель за цільовим призначенням чи зонінговими обмеженнями.

У підрозділі 2.2 «Правове забезпечення соціальної спрямованості розподілу і перерозподілу земель за формами власності на землю» проведено науковий аналіз основних форм права власності на землю Українського народу, які закріплені у чинному земельному законодавстві і в рамках яких здійснюється суб'єктивне право власності на землю громадян і юридичних осіб, розмежування земель між державою і територіальними громадами з метою забезпечення балансу приватних і публічних інтересів суспільства у використанні та охороні землі як основного національного багатства. Зазначається, що реалізація соціальної функції у здійсненні права приватної власності на земельні ділянки має забезпечуватись через задоволення потреб та інтересів окремих осіб, що в кінцевому результаті відображається на якості життя суспільства в цілому. Водночас при здійсненні права публічної власності на землю відбувається дещо зворотний процес, коли через забезпечення загальносуспільних інтересів мають задовольнятись потреби окремих громадян (членів суспільства).

Запропоновані підходи щодо особливостей суб'єктного складу права власності на землю та механізмів його реалізації в контексті забезпечення соціальної функції права власності на землю дозволили автору зробити висновок, за яким форма власності на землю у юридичному змісті включає обумовлений особливим суб'єктно-об'єктним складом порядок виникнення права власності на землю, метод та спосіб здійснення відповідного права та механізм його припинення. При цьому конституційний принцип рівності всіх суб'єктів права власності унеможливорює створення перепон чи переваг у

становленні та розвитку тих чи інших форм власності на землю, а також потребує забезпечення рівних можливостей щодо захисту відповідного права. Разом з тим вказаний принцип не виключає особливостей, визначених законом та пов'язаних з порядком набуття, здійснення та припинення права власності в межах відповідних форм права власності на землю.

Важливою складовою соціальної функції права власності є його зобов'язальний зміст, який передбачає, що суб'єкти всіх форм власності, незалежно від способу його здійснення, залишаються зобов'язаними перед Українським народом при реалізації правомочностей власника, зокрема щодо ефективного, раціонального використання та охорони земель.

У підрозділі 2.3 «Правове забезпечення соціальної спрямованості розподілу і перерозподілу земель за цільовим призначенням та функціональним використанням» аналізуються проблеми правового забезпечення цільового призначення земель як одного з ключових інститутів сучасного земельного права, що визначає його змістовне наповнення.

Обґрунтовується теоретико-правове забезпечення диференціації правового режиму земель з урахуванням тих соціальних функцій, які виконує земля як місце життєдіяльності людини. Правове регулювання поділу земель на відповідні категорії чи функціональні зони має відображати зміст їх функцій у життєдіяльності людини шляхом поєднання суспільних та приватних інтересів через застосування окремих критеріїв розмежування земель. Такими критеріями можуть виступати: наявність тих чи інших природних ресурсів або інших унікальних об'єктів, що визначають обмеження у використанні відповідних земель (природний критерій); необхідність використання земель як засобу виробництва з метою забезпечення продовольчої безпеки та зайнятості переважно сільського населення (поєднання як природного критерію (властивості ґрунтів), так і економічного та територіального критерію); використання земель як місця поселення та життєдіяльності людини (застосування територіального критерію, який має поєднуватись і з екологічним з метою віднесення до вказаних земель лише екологічно безпечних територій); необхідність забезпечення територіального базису для усіх напрямків виробничої та пов'язаної з цим обслуговуючої сфери, що зумовлює виділення земель спеціального призначення, яке має здійснюватись виключно відповідно до зонінгових правил та проектів землеустрою відведення таких ділянок, а в перспективі – через створення та функціонування індустріальних парків, важливою умовою виділення таких земель є гарантування мінімального негативного впливу на землі інших категорій.

Запропоновано напрямки удосконалення існуючої системи розподілу земель за цільовим призначенням на засадах забезпечення соціальної функції права власності на землю шляхом мінімізації державного впливу на вибір мети використання власної ділянки, що може бути забезпечено послідовно в два

етапи. На першому етапі важливо забезпечити правовий механізм самостійного визначення власником або користувачем земельної ділянки виду її використання в межах певної категорії земель. Наступний етап має передбачати трансформацію цільового призначення земель шляхом наповнення реальним змістом законодавства про зонування через визначення обмежень, які можуть застосовуватись при встановленні правового режиму відповідних земель, що передбачатиме можливість вибору поведінки власника земельної ділянки не за принципом: дозволено все, що передбачено, а виходячи із принципу: дозволено все, що не заборонено.

Розділ 3 «Правове забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю» містить чотири підрозділи, у яких розкриваються проблеми правового забезпечення в сфері справедливого доступу до здійснення права власності на землю в Україні, соціального використання земель на засадах сталого розвитку, забезпечення права власності на землю в особливих умовах.

У підрозділі **3.1 «Правове забезпечення справедливого доступу до здійснення права власності на землю в Україні»** аналізуються проблеми правового забезпечення приватизаційних процедур у сфері набуття права власності на землю, які передбачають відсторонення громадянина від процесу безоплатної передачі земельної ділянки із земель запасу. Зокрема, громадянин змушений самостійно шукати вільну земельну ділянку, не володіючи матеріалами інвентаризації земель; відсутні механізми та критерії черговості одержання земельної ділянки безоплатно у власність громадян; суб'єктивний підхід уповноважених органів при розгляді клопотань щодо одержання безоплатно у власність земельної ділянки із земель державної або комунальної власності. Внесено конкретні пропозиції з метою вдосконалення механізму безоплатного набуття у власність земельних ділянок, який покликаний забезпечити соціальну функцію, гарантуючи можливість доступу до власності на землю найбільш соціально-вразливих верств населення, що передбачає: проведення інвентаризації земель за рахунок місцевих та державного бюджетів з метою встановлення реальної маси вільних земель, що перебувають у запасі; забезпечення фізичних та юридичних осіб повнотою інформації про наявність вільного земельного фонду, який підлягатиме приватизації; формування чітких критеріїв щодо можливого розподілу земель на рівні національного законодавства (такі критерії мають відображати черговість надання земельних ділянок та їх можливе місце розташування і розміри з урахуванням особливостей конкретних адміністративно-територіальних одиниць); забезпечення безоплатної процедури приватизації земель шляхом замовлення проекту відведення земельної ділянки органом державної влади чи місцевого самоврядування, який прийматиме рішення про передачу земельної ділянки у власність за рахунок відповідних бюджетів та перерозподіл таких ділянок в інтересах зацікавлених громадян (згідно з поданими заявами) відповідно до

встановленої процедури (черговості); визначення спрощених процедур набуття прав на землю за набувальною давністю та при переході права власності на будівлю чи споруду.

У дисертації обґрунтовується необхідність формування ефективного земельного ринку, що гарантує можливість вільного придбання земельних ділянок на підставі цивільно-правових угод за умови забезпечення соціальної спрямованості економіки, який передбачає: визначення чітких обмежень щодо оборотоздатності земельних ділянок з метою забезпечення загально-національних та суспільних інтересів; використання земель сільсько-господарського призначення за принципом: «земля має належати тим, хто її обробляє»; переважне право купівлі земель сільськогосподарського призначення (особливо державної власності) повинні мати громадяни, які проживають та працюють в межах відповідних територіальних одиниць, мають досвід роботи в сільському господарстві та відповідну фахову освіту, користуються відповідною земельною ділянкою або виступають суміжними землекористувачами, фермерськими господарствами, сільськогосподарськими кооперативами тощо.

У підрозділі 3.2 «Правове забезпечення соціального використання і охорони земель сільськогосподарського призначення у здійсненні права власності на землю в ринкових умовах» досліджуються правові механізми соціально орієнтованого використання та охорони земель сільськогосподарського призначення у ринкових умовах.

Зокрема, у роботі розкривається юридична сутність раціонального і ефективного використання земель сільськогосподарського призначення та визначаються загальні засади соціального використання цієї категорії земель як головного засобу виробництва у сільському господарстві. Також досліджуються окремі умови «соціального використання земель», яке має бути спрямоване на узгодження суспільних та приватних інтересів та передбачає постійне отримання життєво необхідних благ за умови підтримання земельних ресурсів у незмінному або покращеному стані. В умовах функціонування ринкових відносин та завершення земельної реформи таке використання земельних ресурсів можливе за умови наявності приватного інтересу суб'єктів земельних прав у раціональному використанні та охороні земель. Саме власність обумовлює стабільність у здійсненні додаткових витрат, які обмежуються лише земельним податком, причому дохід у цьому випадку безпосередньо залежатиме від покращення властивостей земель. Доводиться необхідність забезпечення дорадчого характеру здійснення управлінських функцій, що передбачає чіткі критерії та нормативи, які забезпечуватимуть можливість самоконтролю з боку власника за станом та властивостями земель та дотаційний характер раціонального використання земель, якщо ефективність такого землекористування знаходиться за межею рентабельності, а діяльність переслідує досягнення загальносуспільних інтересів у сфері збереження та

відтворення земель, які виступають національним надбанням.

У підрозділі 3.3 «Правове забезпечення соціального використання і охорони земель у здійсненні права власності на землю в умовах сталого розвитку» розкрито особливості концепції сталого розвитку як основи для забезпечення охоронного, соціально мотивованого використання земель у процесі здійснення права власності на землю. Вдосконалення земельного законодавства має стосуватись забезпечення сталого використання земельних ресурсів, виходячи з необхідності збереження властивостей земель різних категорій як умови життєдіяльності людини.

Обґрунтовується охоронний зміст соціального використання землі, що включає встановлення та дотримання нормативів у сфері охорони земель, конкретизацію відповідних нормативів у межах договірних відносин, ефективне стимулювання проведення тих чи інших ґрунтоохоронних заходів, задоволення широкого кола потреб власників земельних ділянок та громадян України у найдовшій перспективі.

На основі дослідження проблем правового забезпечення сталого використання земель вносяться пропозиції щодо вдосконалення вітчизняного законодавства шляхом прийняття базового Закону України «Про основні засади сталого соціально-економічного розвитку держави», який формуватиме ідеологію законотворення, спрямовану на поєднання об'єктивних законів розвитку природних процесів із зростаючими потребами людини. Серед положень вказаного законопроекту в частині сталого використання земельних ресурсів пропонується: перегляд змісту принципу пріоритету використання сільськогосподарських земель шляхом збільшення площі земель, не задіяних у господарському обороті; пріоритетність сільськогосподарського землекористування повинна реалізуватись через його охоронний режим шляхом вжиття заходів, спрямованих на збереження та відновлення таких земель; забезпечення чітких пріоритетів, що мають послідовно дотримуватись при здійсненні сільськогосподарського виробництва, а саме: вимог екологічної безпеки, заходи з охорони та відновлення ґрунтів, отримання найвищого прибутку; забезпечення правових механізмів доступу до права власності на землі осіб, які безпосередньо забезпечують їх використання; гарантування власнику земель можливості повноцінного володіння, користування та розпорядження земельною ділянкою за умови дотримання заходів з її охорони; державна підтримка сільськогосподарських виробників, що здійснюють органічне землеробство чи вживають заходи охорони земель, пов'язані з їх меліорацією, рекультивацією чи консервацією; упровадження договірних відносин у сфері використання земель, істотні умови яких передбачатимуть дані агрохімічної паспортизації, дотримання оптимального співвідношення культур у сівозмінах, а також дотримання інших нормативів у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів (для земель сільськогосподарського

призначення), широкий спектр заходів як стимулюючого характеру, так і відповідальності в разі негативного впливу на стан земельних ресурсів чи навколишнього природного середовища.

У підрозділі 3.4 «Проблеми забезпечення соціальної функції права власності на землю в особливих умовах» розкриваються особливості правового забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю в надзвичайних умовах. Розглянуті два основні випадки коли право власності на землю фактично припиняється як поза волею власника так і поза волею гаранта такої власності держави: по-перше неприйнятна екологічна обстановка і по-друге окупація території. В дисертації стверджується, що в чинному законодавстві України недостатньо відображений конституційно-правовий механізм гарантування набуття та реалізації громадянами, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, права власності на земельні ділянки, що зумовлює до необхідності удосконалення Земельного кодексу України та спеціальних законів з питань правового захисту внутрішньо переміщених осіб, з метою гарантування першочергово доступу до права власності на земельну ділянку для забезпечення реалізації конституційних прав таких громадян. Запропоновано окремі засади забезпечення земельних прав громадян у надзвичайних ситуаціях, що включають: першочергове надання земельних ділянок за новим місцем проживання таких осіб; припинення прав на земельні ділянки, що залишились у зоні надзвичайної ситуації; відшкодування вартості втраченого майна, включаючи і земельні ділянки, виходячи з їх реальної експертної вартості, що дасть можливість придбати іншу ділянку на умовах цивільно-правових угод.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення й вирішено наукову проблему розробки концепції соціальної функції права власності на землю як основного національного багатства Українського народу, що перебуває під особливою охороною держави, шляхом узгодження суспільних та приватних інтересів у відносинах розподілу та використання земель на засадах сталого розвитку. Проведене дослідження дозволяє зробити такі висновки, пропозиції й рекомендації, що можуть мати як теоретичне, так і практичне значення.

1. У державі назріла необхідність завершення, триваючих понад чверть століття, реформаційних процесів у відносинах власності на землю. Відповідна ситуація потребує нового розуміння змісту, місця і ролі права власності на землю як соціально-правового явища, що ґрунтується на природно-правовій доктрині, та підпорядковане вимогам екологічної безпеки, гарантує стабільне економічне зростання держави, підвищення добробуту громадян та подолання негативних явищ демографічного і соціального характеру.

2. Наявні дослідження створюють основу для комплексного обґрунтування соціальної функції права власності на землю в науці земельного права, як механізму подолання проблем екологічного, соціального, демографічного характеру шляхом запровадження в життя конституційно-правових основ соціальної концепції права власності на землю Українського народу, що реалізується через окремі організаційно-правові форми, які гарантують доступ до землі, її якісне використання, отримання бажаних результатів у вигляді задоволення потреб громадян матеріального, рекреаційного, оздоровчого, естетичного характеру за умови збереження та покращення властивостей таких земель.

3. Проведене дослідження теоретичних, законодавчих, конституційних основ правового забезпечення реалізації соціальної функції права власності на землю в сучасних умовах дає підстави стверджувати, що формування і утвердження нового земельного ладу і правопорядку у сфері використання та охорони землі як об'єкта права власності Українського народу і основного національного багатства має відбуватись на конституційних засадах реалізації соціальної функції права власності на землю з метою забезпечення прогресивного економічного і соціального розвитку суспільства.

4. Розкрито зміст конституційних принципів як основи для визначення та реалізації соціальної функції права власності на землю в Україні та формування стабільного соціально-орієнтованого земельного законодавства, які включають: верховенство прав і свобод людини; виключної ролі народу як єдиного джерела влади в Україні; пріоритету права власності на землю Українського народу; визнання землі основним національним багатством; гарантування права власності; рівності суб'єктів права власності на землю перед законом; забезпечення сталого розвитку.

5. Поняття соціальної функції права власності на землю розглядається як виражені у нормах права суспільні і приватні інтереси суб'єктів здійснення права власності на землю Українського народу щодо забезпечення соціальної справедливості в процесі розподілу і перерозподілу землі в суспільстві, ефективного і раціонального використання земель за основним цільовим призначенням, сталого використання та охорони земель як основного національного багатства, гарантування екологічної безпеки у здійсненні прав на земельну ділянку, з метою забезпечення прогресивного розвитку та якісного життєвого середовища, що передбачає високі соціальні, екологічні та економічні стандарти життя.

6. Зміст соціальної функції права власності на землю утворюють правомочності Українського народу щодо володіння, користування та розпорядження землею в межах державного кордону, які реалізуються безпосередньо або ж опосередковано через органи державної влади та місцевого самоврядування, переважно з огляду на забезпечення низки управлінських

функцій відносно усіх земель у межах державного кордону, а також суб'єктивне право власності фізичних і юридичних осіб, держави і територіальних громад, що має іншу економічну основу і юридичну природу.

7. Розподіл земель як ефективний механізм використання земель Українського народу має гарантувати здійснення соціальної функції у відносинах власності на землю шляхом визначення механізмів формування суб'єктно-об'єктного складу та змісту права власності, а також можливих напрямків використання земель за цільовим призначенням чи зонінговими обмеженнями.

8. Особливості суб'єктного складу права власності на землю та механізмів його реалізації в контексті забезпечення соціальної функції права власності на землю дозволяють сформулювати окремі висновки в частині поняття, змісту та розмежування форм права власності на землю в Україні:

- первинною формою права власності на землю в Україні є власність Українського народу, що визначена межами державного кордону, оформлена юридично внаслідок міждержавних угод та суспільного договору, яким є Конституція України, абсолютна і рівноправна відносно інших суверенів, перебуває під особливою охороною держави та використовується народом через похідні форми власності;

- реалізація права власності Українського народу може відбуватись через похідні форми власності, якими є право власності на землю держави та територіальних громад – публічна форма власності та право власності на землю фізичних і юридичних осіб – приватна форма власності;

- конституційний принцип рівності всіх суб'єктів права власності унеможливує створення перепон чи переваг у становленні та розвитку тих чи інших форм власності на землю, а також потребує забезпечення рівних можливостей щодо захисту відповідного права. Разом із тим вказаний принцип не виключає особливостей, визначених законом та пов'язаних із порядком набуття, здійснення та припинення права власності в межах відповідних форм;

- реалізація соціальної функції при здійсненні права приватної власності забезпечується через задоволення потреб та інтересів окремих осіб, що в кінцевому випадку відображається на якості життя суспільства в цілому, натомість при здійсненні права публічної власності відбувається дещо зворотний процес: через забезпечення загальносуспільних інтересів задовольняються потреби окремих громадян (членів суспільства);

- важливою складовою соціальної функції права власності є його зобов'язальний зміст, який передбачає, що суб'єкти всіх форм власності, незалежно від способу його здійснення, залишаються зобов'язаними перед Українським народом при реалізації правомочностей власника, зокрема щодо ефективного, раціонального використання та охорони земель.

9. Запропоновано напрямки удосконалення існуючої системи розподілу земель за цільовим призначенням на засадах забезпечення соціальної функції права власності на землю шляхом мінімізації державного впливу на вибір мети використання власної ділянки, що може бути забезпечено через правовий механізм самостійного визначення власником або користувачем земельної ділянки виду її використання в межах певної категорії земель. А в подальшому проведення трансформації цільового призначення земель шляхом наповнення реальним змістом законодавства про зонування через визначення обмежень, які можуть застосовуватись під час встановлення правового режиму відповідних земель, що передбачатиме можливість вибору поведінки власника земельної ділянки не за принципом: дозволено все, що передбачено, а виходячи із принципу: дозволено все, що не заборонено.

10. Реалізація соціальної функції права власності на землю розглядається як комплекс організаційно-правових та інших заходів, які мають здійснюватись органами державної влади та місцевого самоврядування, землевласниками та землекористувачами, спрямовані на розподіл і перерозподіл земель, що забезпечує справедливий доступ до здійснення права власності, використання і охорони земель сільськогосподарського призначення і соціального розвитку села, використання інших категорій земель в умовах сталого розвитку суспільства, забезпечення балансу суспільних і приватних інтересів у використанні землі за надзвичайних умов.

11. Проведений аналіз приватизаційної процедури свідчить про відсторонення громадянина від процесу безоплатної передачі земельної ділянки у власність громадян та викриває недоліки юридичного механізму набуття права власності на землю.

12. Механізм безоплатної передачі земель у власність громадян за своєю природою повинен забезпечити соціальну функцію, гарантуючи можливість доступу до власності на землю найбільш соціально-вразливих верств населення, а тому є необхідність в існуванні процедури приватизації за умови її вдосконалення та забезпечення принципів справедливості та прозорості під час її здійснення. Наявні прогалини законодавчого регулювання приватизаційної процедури потребують якнайшвидшого вдосконалення через запровадження дієвих механізмів безоплатного набуття права власності на землю в Україні з огляду на соціальну функцію, яку таке право покликане забезпечити, що передбачає: проведення інвентаризації земель; забезпечення фізичних та юридичних осіб повнотою інформації про наявність вільного земельного фонду, який підлягатиме приватизації; формування чітких критеріїв щодо можливого розподілу земель на рівні національного законодавства (черговість надання земельних ділянок); замовлення проекту відведення земельної ділянки органом державної влади чи місцевого самоврядування, який прийматиме рішення про передачу земельної ділянки у власність за рахунок відповідних бюджетів;

визначення спрощених процедур набуття прав на землю за набувальною давністю та при переході права власності на будівлю чи споруду.

13. Запропоновано правові механізми соціального використання земель, які, ґрунтуючись на приватному інтересі та зобов'язальному змісті права власності на землю, покликані забезпечити відновлення та покращення властивостей земель, продовольчу безпеку, покращення соціального становища власників земель товарного сільськогосподарського виробництва. Соціальне використання землі в ринкових умовах поєднує раціональне, ефективне та охоронне землекористування, що спрямоване на узгодження суспільних та приватних інтересів та передбачає постійне отримання найбільшої міри життєво необхідних благ за умови підтримання земельних ресурсів у незмінному або покращеному стані. В умовах функціонування ринкових відносин та завершення земельної реформи таке використання земельних ресурсів можливе за умови низки чинників, серед яких ключовими можна назвати такі: наявність приватного інтересу суб'єктів земельних прав у раціональному використанні та охороні земель; дорадчий характер здійснення управлінських функцій; дотаційний характер раціонального використання земель, якщо ефективність такого землекористування знаходиться за межею рентабельності.

14. Правове забезпечення соціальної функції права власності в рамках сталого розвитку потребує перегляду філософії законотворчого процесу шляхом імплементації правових норм, спрямованих на забезпечення в першу чергу стимулюючого характеру, чітких критеріїв оцінки наслідків використання земель та однозначних жорстких санкцій до порушників землеохоронного законодавства.

15. Обґрунтовується необхідність прийняття базового Закону України «Про основні засади сталого соціально-економічного розвитку держави», який формуватиме ідеологію законотворення, спрямовану на поєднання об'єктивних законів розвитку природних процесів із зростаючими потребами людини. Визначальною складовою такого законопроекту повинні виступати правові норми у сфері забезпечення сталого, соціально мотивованого використання земельних ресурсів, виходячи з необхідності збереження властивостей земель як умови життєдіяльності людини та забезпечення її потреб.

16. Доводиться необхідність удосконалення Земельного кодексу України та спеціальних законів із питань правового захисту внутрішньо переміщених осіб шляхом: першочергового надання земельних ділянок за новим місцем проживання осіб; припинення прав на земельні ділянки, що залишились у зоні надзвичайної ситуації; відшкодування вартості втраченого майна, включаючи і земельні ділянки, виходячи з їх реальної експертної вартості, що дасть можливість придбати іншу ділянку на умовах цивільно-правових угод.

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, підручники, коментарі:

Костяшкін І. О. Правове забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні: монографія / І. О. Костяшкін. – К.-Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2016. – 429 с.

Рецензія: Уркевич В. Ю. Право власності на землю в Україні: соціально-правовий аспект / В. Ю. Уркевич // Право України. – 2016. – № 10. – С. 221–223.

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Костяшкін І. О. До питання про зміну форм власності на землю в Україні // Університетські наукові записки. – 2006. – № 3–4. – С. 293–297.

2. Костяшкін І. О. До питання правового регулювання припинення прав на землю / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2007. – № 1. – С. 164–169.

3. Костяшкін І. О. Проблеми законодавчого забезпечення реалізації права власності на землі сільськогосподарського призначення / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2008. – № 4. – С. 214–217.

4. Костяшкін І. О. Іпотека землі: проблеми законодавчого регулювання / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2009. – № 2. – С. 139–142.

5. Костяшкін І. О. Окремі питання забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2009. – № 4. – С. 139–143.

6. Костяшкін І. О. Право на безоплатне одержання земельної ділянки: проблеми законодавчого регулювання / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2010. – № 2. – С. 149–155.

7. Костяшкін І. О. Окремі теоретико-методологічні аспекти соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Держава і право. Юридичні і політичні науки. Вип. 54. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – С. 445–451.

8. Костяшкін І. О. Набуття прав на землю за умови придбання будівлі чи споруди: проблеми правового регулювання / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2011. – № 1. – С. 223–227.

9. Костяшкін І. О. До питання забезпечення соціальної функції права власності в умовах запровадження ринку земель в Україні / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2011. – № 3. – С. 170–175.

10. Костяшкін І. О. До питання змісту соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2012. – № 1. – С. 489–496.

11. Костяшкін І. О. До питання конституційно-правових засад соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Бюлетень

Міністерства юстиції України. – 2012. – № 5. – С. 67–74.

12. Костяшкін І. Соціальна функція права власності на землю в Україні: поняття та істотні ознаки / І. Костяшкін // Право України. – 2012. – № 6. – С. 181–188.

13. Костяшкін І. О. До питання еколого-правового обґрунтування соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки». – 2012. – Том 25 (64), № 1. – С. 134–140.

14. Костяшкін І. О. Природно-правовий аспект соціальної функції права власності на землю / І. О. Костяшкін // Юридичний вісник. – 2012. – № 3. – С. 102–106.

15. Костяшкін І. О. До питання економіко-правового обґрунтування соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. – К., 2012. – Вип. 173, ч. 1. – С. 112–118.

16. Костяшкін І. О. До питання забезпечення соціальної функції в процесі охоронного використання земель / І. О. Костяшкін // Південноукраїнський правничий часопис. – 2012. – № 4. – С. 120–123.

17. Костяшкін І. О. Безоплатна приватизація землі як умова забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 8. – С. 61–67.

18. Костяшкін І. О. Правове забезпечення функцій землі як умова сталого землекористування / І. О. Костяшкін // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. – 2013. – Вип. 182, Ч. 2. – С. 90–98.

19. Костяшкін І. О. Правове забезпечення обігу земель як умова реалізації соціальної функції права власності на землю / І. О. Костяшкін // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – Вип. 60. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2013. – С. 330–336.

20. Костяшкін І. О. Правове забезпечення соціальної функції при розподілі земель за цільовим призначенням / І. О. Костяшкін // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 2 (96). – С. 63–66.

21. Костяшкін І. О. Окремі питання правового регулювання цільового призначення земель як умови забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2013. – № 3 (47). – С. 316–323.

22. Костяшкін І. О. До питання соціальної функції права власності на землю як умови забезпечення раціонального землекористування в Україні /

І. О. Костяшкін // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Юридические науки» – 2013. – Том 26 (65). № 2–1, ч. 1. – С. 407–415.

23. Костяшкін І. О. Соціальна функція власності на землю у правовій доктрині / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2014. – № 1. – С. 91–98.

24. Костяшкін І. О. Розподіл земель у правовому забезпеченні соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Прикарпатський юридичний вісник. – 2014. – Вип. 3 (6). – С. 134–144.

25. Костяшкін І. О. Проблеми забезпечення соціальної функції права власності на землю за надзвичайних умов / І. О. Костяшкін // Університетські наукові записки. – 2015. – № 3. – С. 108–117.

Статті у наукових виданнях інших держав:

1. Костяшкин И. А. Устойчивое развитие как условие обеспечения социальной функции права собственности на землю в Украине / И. А. Костяшкин // Современное право. – Москва, 2013. – № 8. – С. 141–144.

2. Костяшкин И. А. Правовые основы сочетания частных и общественных интересов в отношении собственности на землю в Украине / И. А. Костяшкин // *Legea Țării* a. – Chișinău, 2013. – № 11/4 (263). – С. 94–98.

3. Костяшкин И. А. Эколого-правовой аспект социальной функции права собственности на землю / И. А. Костяшкин // Современное право. – Москва, 2013. – № 10. – С. 145–149.

4. Костяшкин И. А. Социальная функция земель как критерий правового регулирования их распределения по целевому назначению / И. А. Костяшкин // Труд. Профсоюзы. Общество. – Минск, 2013. – № 3 (41). – С. 54–58.

5. Костяшкин И. А. Конституционные основы механизма правового обеспечения социальной функции права собственности на землю в Украине / И. А. Костяшкин // *Legea Țării* a. – Chișinău, 2015. – № 2/3 (278). – С. 51–55.

6. Костяшкін І. О. Правові аспекти соціального використання земель в умовах завершення земельної реформи в Україні / І. О. Костяшкін // *Visegrad Journal on Human Rights*. – Bratislava, 2016. – Oct. – № 4/2. – С. 139–143.

Статті в інших виданнях:

1. Костяшкін І. О. Є речі й обставини, про які законодавець і мови не веде / І. О. Костяшкін // Землевпорядний вісник. – 2007. – № 5. – С. 6–9.

Навчальні посібники та підручники:

1. Костяшкін І. О. Вирішення спорів щодо земельних ресурсів /

І. О. Костяшкін // Вирішення спорів у сфері природокористування / Вісьтак М. Я., Жолнович О. І., Кагановська Т. Є. та ін. ; під ред. У. Гелльманна, К. П. Пейчева. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2015. – С. 40–58.

2. Приватизація земель за законодавством України : наук.-практ. посіб. (для посадових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, установ, організацій) / С. В. Гринько, С. Ф. Домбровський, І. О. Костяшкін, А. М. Савчук. – Хмельницький : ЦППК, 2009. – 78 с.

Матеріали наукових конференцій та круглих столів:

1. Костяшкін І. О. До питання соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми аграрного і природоресурсного права» (м. Київ, 30–31 жовтня 2009 р.). – К., 2009. – С. 167–169.

2. Костяшкин И. А. Актуальные вопросы трансформации коллективной собственности на землю в Украине / И. А. Костяшкин // Материалы международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы правового регулирования аграрных, земельных отношений, природопользования и охраны окружающей среды в сельском хозяйстве» (г. Москва, 31 марта 2010 г.). – М., 2010. – С. 505–510.

3. Костяшкін І. О. До питання приватизації земель в Україні / І. О. Костяшкін // Збірник наукових праць за результатами Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин в Україні» (м. Хмельницький, 14–15 травня 2010 р.). – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – С. 22–25.

4. Костяшкин И. О. Актуальные вопросы права собственности на землю в Украине / И. О. Костяшкин // Сборник научных трудов участников Международной научно-практической конференции «Правовое обеспечение устойчивого развития республики Беларусь» (г. Гомель, 9–10 апреля 2010 г.). – Гомель, 2010. – С. 89–92.

5. Костяшкин И. О. Проблемы правового регулирования перехода земельных прав при условии приобретения здания или сооружения / И. О. Костяшкин // Материалы международной научно-практической конференции «Правовое обеспечение инновационного развития экономики республики Беларусь» (г. Минск, 21–22 октября 2010 г.). – Мн., 2010. – С. 493–496.

6. Костяшкін І. О. Соціально-правовий аспект відносин власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки :

Збірник тез міжнародної наукової конференції «Дев'яті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 12 листопада 2010 р.) : у 4 ч. – Хмельницький : Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2010. – Ч. 2. – С. 148–150.

7. Костяшкін І. О. До питання правового регулювання ринку земель в Україні / І. О. Костяшкін // Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми розвитку аграрного та земельного права України» (м. Київ, 25 травня 2011 р.) / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Обрії, 2011. – С. 149–153.

8. Костяшкін І. О. До питання природно-правового змісту соціальної функції права власності на землю / І. О. Костяшкін // Співвідношення екологічного, природоресурсного, земельного та аграрного права : матеріали до круглого столу (м. Харків, 9 грудня 2011 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Національний університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2011. – С. 77–83.

9. Костяшкін І. О. До питання добровільної відмови власника від права на земельну ділянку сільськогосподарського призначення / І. О. Костяшкін // Міжнародна науково-практична конференція присвячена 10-річчю юридичного факультету «Сучасні тенденції розвитку національного законодавства України» (м. Київ, 19–20 травня 2011 р.). – К. : НУБіП, 2011. – С. 334–336.

10. Костяшкін І. О. Систематизація земельного законодавства як умова забезпечення соціальної функції права власності на землю / І. О. Костяшкін // Круглий стіл : Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України (м. Київ, 18 березня 2011 р.). – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2011. – С. 148–155.

11. Костяшкін І. О. Природно-правовий аспект соціальної функції права власності на землю / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки: збірник тез Міжнародної наукової конференції «Десяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 18–19 листопада 2011 р.) : у 4 ч. – Ч. 2. – Хмельницький: Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2011. – С. 117–120.

12. Костяшкін І. О. Еколого-правові засади соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні питання кодифікації екологічного законодавства України: матеріали до круглого столу (м. Харків, 15 листопада 2012 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», 2012. – С. 62–65.

13. Костяшкін І. О. Соціальна функція права власності на землю як умова забезпечення сталого соціально-економічного розвитку / І. О. Костяшкін // Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку державності та права : матер. Міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 30 листопада 2012 р.). – Т. 2. –

Одеса : Фенікс, 2012. – С. 707–709.

14. Костяшкін І. О. Соціальна функція права власності як умова сталого використання земель / І. О. Костяшкін // Досвід і проблеми вдосконалення екологічного законодавства : матеріали Міжнародного круглого столу (м. Дніпропетровськ, 14 грудня 2012 р.) / ред. кол. В. І. Андрейцев [та ін.] – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2012. – С. 67–76.

15. Костяшкін І. О. Соціально-правові засади завершення земельної реформи в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Одинадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 22–24 листопада 2012 р.) : у 4 ч. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2012. – Ч. 2. – С. 96–98.

16. Костяшкин И. А. Социальная функция права собственности на землю: эколого-правовой аспект / И. А. Костяшкин // Современные тенденции правового регулирования экологических отношений : материалы междунар. науч.-практ. конф. (г. Минск, 26–27 апреля 2013 г.) / ред. кол.: С. А. Балашенко (отв. ред.) [и др.]. – Мн. : Изд. центр БГУ, 2013. – С. 148–151.

17. Костяшкін І. О. До питання забезпечення соціальної функції права власності на землю при розподілі земель за цільовим призначенням / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми реформування земельних, екологічних, аграрних та господарських правовідносин : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 17–18 травня 2013 р.). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. – С. 184–187.

18. Костяшкін І. О. Поєднання приватних та суспільних інтересів як умова забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Досвід і проблеми інкорпорації, імплементації та адаптації екологічного законодавства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпропетровськ, 25 вересня 2013 р.) / редкол. В. І. Андрейцев [та ін.]. – Дніпропетровськ : Національний гірничий університет, 2013. – С. 112–117.

19. Костяшкін І. О. Функціональне призначення землі як умова правового забезпечення її сталого використання / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Дванадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 8–9 листопада 2013 р.) : у 4 ч. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2013. – Ч. 1. – С. 132–135.

20. Костяшкін І. О. Правове забезпечення соціальної функції права власності на землю на засадах сталого соціально-економічного розвитку / І. О. Костяшкін // Сучасні науково-практичні проблеми екологічного, земельного та аграрного права : матеріали круглого столу (м. Харків, 6 грудня 2013 р.) : зб. тез наук. доп. / за заг. ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. – Х. : Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава

Мудрого»; Х. : Право, 2013. – С. 152–155.

21. Костяшкін І. О. Забезпечення соціальної функції у процесі охоронного використання земель / І. О. Костяшкін // Актуальні правові проблеми публічно-приватного партнерства у сфері аграрних, земельних та космічних відносин : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 22 листопада 2013 р.). – К. : Принт Сервіс, 2013. – С. 106–109.

22. Костяшкін І. О. Окремі аспекти забезпечення екологічної безпеки в процесі здійснення соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні : матеріали науково-практичного круглого столу (м. Київ, 28 березня 2014 р.). / редкол. М. В. Краснова [та ін.] ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці : Кондратьєв А. В., 2014. – С. 58–60.

23. Костяшкін І. О. До питання розподілу земель в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжнародної наукової конференції «Тринадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 14–15 листопада 2014 р.) : у 3 ч. – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2014. – Ч. 3. – С. 58–60.

24. Костяшкін І. О. Поняття розподілу земель у правовому забезпеченні соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми екологічних, земельних та аграрних правовідносин : матеріали круглого столу (м. Харків, 5 грудня 2014 р.) : зб. тез наук. доп. / за заг. ред. А. П. Гетьмана, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – С. 152–155.

25. Костяшкін І. О. Приватні та суспільні інтереси в умовах реалізації соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Правове забезпечення економічного розвитку та екологічної безпеки суспільства» (м. Вінниця, 14–15 травня 2015 р.) / Донецький національний університет ; за заг. ред. проф. д-ра юрид. наук А. Г. Бобкової. – Вінниця : ДонНУ, 2015. – С. 237–241.

26. Костяшкін І. О. Сучасні тенденції становлення права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Сучасні тенденції та перспективи розвитку аграрного, земельного та екологічного права : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 22–23 травня 2015 р.), присвяченої 90-річчю від народження академіка В. З. Янчука / за ред. проф. В. М. Єрмоленка. – К. : Видавничий центр НУБіП України, 2015. – С. 226–229.

27. Костяшкін І. О. Проблеми забезпечення права власності на землю в особливих умовах / І. О. Костяшкін // Актуальні проблеми юридичної науки : зб. тез Міжнародної наукової конференції «Чотирнадцяті осінні юридичні читання» (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 р.) : у 2 ч. – Хмельницький :

Хмельницький університет управління та права, 2015. – Ч. 2. – С. 19–21.

28. Костяшкін І. О. До питання гарантування права власності на землю в надзвичайних умовах / І. О. Костяшкін // Природоресурсне право в системі права України: історія, сьогодення, перспективи : матеріали круглого столу (м. Харків, 6 листопада 2015 р.) / за заг. ред. М. В. Шульги. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2015. – С. 102–105.

29. Костяшкін І. О. До питання забезпечення земельних прав вимушено переміщених осіб / І. О. Костяшкін // Актуальні питання регулювання відносин у сфері соціального забезпечення : зб. тез доповідей круглого столу (м. Хмельницький, 23–24 жовтня 2015 р.). – Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2016. – С. 36–39.

30. Костяшкін І. О. До питання обміну земельних ділянок, призначених для ведення товарного сільськогосподарського виробництва / І. О. Костяшкін // Правові проблеми розвитку сільських територій України : матеріали круглого столу, присвяченого пам'яті відомого Українського вченого-правознавця, члена-кореспондента НАН України, академіка НАПрН України В. І. Семчика (м. Київ, 9 грудня 2015 р.). – К. : Прінт сервіс, 2015. – С. 129–133.

31. Костяшкін І. О. До питання відчуження земель товарного сільськогосподарського призначення / І. О. Костяшкін // Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку : матеріали круглого столу (м. Київ, 27 травня 2016 р.) / за ред. М. В. Краснової, Т. О. Коваленко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Чернівці : Кондратьєв А. В., 2016. – С. 103–107.

32. Костяшкін І. О. Правове забезпечення доступу до здійснення права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Збірник матеріалів XIII Міжнародної науково–практичної конференції «Актуальні питання реформування правової системи» (м. Луцьк, 24–25 червня 2016 р.) / уклад. Л. М. Джурак. – Луцьк, 2016. – С. 203–205.

33. Костяшкін І. О. Окремі конституційні засади соціальної функції права власності на землю в Україні / І. О. Костяшкін // Збірник матеріалів Першого зібрання фахівців споріднених кафедр з обговорення актуальних наукових проблем та методики викладання аграрного, земельного, екологічного та природоресурсного права у вищих навчальних закладах України (м. Одеса, 9–10 вересня 2016 р.) / відп. ред. проф. І. І. Каракаш. – Одеса : Юридична література, 2016. – С. 134–137.

Костяшкін І. О. Проблеми правового забезпечення соціальної функції права власності на землю в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 12.00.06 – земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Міністерство освіти і науки України, Київ, 2016.

Дисертація є першим в українській доктрині земельного права комплексним монографічним дослідженням методологічних, теоретичних основ, конституційних засад і практичних проблем правового забезпечення соціального змісту здійснення права власності на землю, використання і охорони землі як основного національного багатства Українського народу.

У дисертації досліджується правова природа соціальної функції права власності на землю в контексті конституційних положень щодо пріоритету прав і свобод людини та громадянина, зобов'язального характеру права власності, соціальної спрямованості економіки. Критично аналізуються законодавчі механізми набуття права власності на землю та здійснення відповідних суб'єктивних прав, пропонується авторський підхід щодо процесу розподілу та перерозподілу земель, їх охорони та раціонального використання. Зміст соціальної функції права власності на землю розкривається через призму поєднання суспільних і приватних інтересів у процесі використання землі як об'єкта права власності Українського народу та основного національного багатства, що гарантує сталий соціально-економічний розвиток держави та може бути покладено в основу формування концептуальних засад завершення земельної реформи в Україні.

Ключові слова: право власності на землю, земельні відносини, земельне законодавство, використання земель, соціальне використання, соціальна функція, сталий розвиток.

АННОТАЦІЯ

Костяшкин И. А. Проблемы правового обеспечения социальной функции права собственности на землю в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание учёной степени доктора юридических наук по специальности 12.00.06 – земельное право; аграрное право; экологическое право; природоресурсное право. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Министерство образования и науки Украины, Киев, 2016.

Диссертация является первым в украинской доктрине земельного права комплексным монографическим исследованием методологических, теоретических, конституционных основ и практических проблем правового обеспечения социального содержания осуществления права собственности на землю, использования и охраны земли как основного национального богатства

Украинского народа.

В диссертации раскрываются методологические основы формирования социально сбалансированной системы правового обеспечения собственности на землю в Украине путем согласования частных и общественных интересов, конституционные принципы социальной функции права собственности на землю в Украине.

Автором исследуется правовая природа социальной функции права собственности на землю в контексте конституционных положений приоритета прав и свобод человека и гражданина, обязательственного характера права собственности, социальной направленности экономики. Критически анализируются законодательные механизмы приобретения права собственности на землю и осуществления соответствующих субъективных прав, предлагается авторский подход к процессу распределения и перераспределения земель, их охраны и рационального использования.

Содержание социальной функции права собственности на землю раскрывается через призму сочетания частных и общественных интересов в процессе использования земли как объекта права собственности Украинского народа и основного национального богатства, гарантирует устойчивое социально-экономическое развитие государства и может быть положено в основу формирования концептуальных основ завершения земельной реформы в Украине.

Обосновывается необходимость принятия базового Закона Украины «Об основных принципах устойчивого социально-экономического развития государства», который будет формировать идеологию законотворчества, направленную на объединение объективных законов развития природных процессов с растущими потребностями человека. Определяющей составляющей такого законопроекта должны выступать правовые нормы в сфере обеспечения устойчивого, социально мотивированного использования земельных ресурсов, исходя из необходимости сохранения свойств земель как условия жизнедеятельности человека, и обеспечение его потребностей. Создание таких условий землепользования, при которых удовлетворяются потребности владельцев земли и граждан Украины, приоритетными среди которых являются потребности экологической и продовольственной безопасности. Такая формулировка предполагает четкие приоритеты при осуществлении сельскохозяйственного производства, а именно: обеспечение экологической безопасности, охрана и восстановление почв, получение прибыли. Именно такая последовательность является залогом устойчивого, социально ориентированного землепользования, которое через соблюдение экологических требований гарантирует высокий социальный эффект.

Ключевые слова: право собственности на землю, земельные отношения, земельное законодательство, использование земель, социальное использование,

социальная функция, устойчивое развитие.

ANNOTATION

Kostyashkin I. O. Problems of legal maintenance of the social function of land ownership in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for obtaining a scientific degree of Doctor of Sciences (Law) in the speciality 12.00.06 – land law; agricultural law; environmental law; natural resources law. — Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2016.

The dissertation is the first in the doctrine of Ukrainian land law comprehensive monographic research methodology, theoretical foundations, constitutional principles and practical problems of legal support social content of property rights to land, land use and protection as the main national wealth of the Ukrainian people.

The dissertation examines the legal nature of the social function of land ownership in the context of constitutional provisions on the priority of the rights and freedoms of man and citizen, binding property rights, social orientation of the economy. The legislative mechanisms of acquisition of ownership of land and the implementation of relevant subjective rights are critically analysed, the author proposed an approach to the process of distribution and redistribution of land, their protection and management. The content of the social function of land ownership revealed through the prism of a combination of private and public interests in the use of land as a property of the Ukrainian people and the main national wealth that ensures sustainable social and economic development of the country and can be the basis for the formation of conceptual principles completion land reform in Ukraine.

Key words: land ownership, land relations, land legislation, land use, social use, social function, constant development.